

TUDOR SOROCEANU, *Studien zur Mureş-Kultur*, mit Beiträgen von V. V. Morariu, M. Bogdan, I. Ardelean und Mitarbeit von Ortansa Radu. VML Verlag Marie L. Leidorf, Buch am Erlbach, 1991 (Internationale Archäologie 7, Herausgegeben von Claus Dobiat und Klaus Leidorf (Gedruckt mit Unterstützung der Alexander von Humboldt-Stiftung) 170 p. + 85 pl.

Cartea debutază cu o *Prefață* (p. 7) și o *Listă de prescurtări* (p. 8), după care urmează cele cinci capitole care constituie nucleul lucrării: *A. Introducerea* (p. 9-15), *B. Istoricul cercetării culturii Mureș* (p. 16-19), *C. Descoperirile din epoca bronzului de la Pecica-„Șanțul Mare”* (p. 20-95), *D. Așezarea din epoca bronzului de la Periam (în colaborare cu Ortansa Radu)* (p. 96-122), *E. Concluzii* (p. 123-130). Lucrarea mai include un *Catagol al descoperirilor culturii Mureș* (p. 131-142), care cuprinde 122 de localități din România, Serbia, Ungaria și câteva apariții sporadice în Croația; un *Indice bibliografic* (p. 143-160), *Rezultatele investigațiilor fizice asupra ceramicii din epoca bronzului de la Pecica*, efectuate de V. V. Morariu, M. Bogdan, I. Ardelean (p. 161-168) și *Analiza metalografică a unor obiecte de bronz*, realizată de D. Săbădeanu (p. 169-170). Lucrarea se încheie cu 85 de planșe, constând exclusiv din desene însoțite de explicații detaliate.

La baza studiului privind *tell*-ul de la Pecica-„Șanțul Mare” se află materialul arheologic și observațiile rezultate în urma săpăturilor efectuate în 1960-1962, 1964 de regretatul arheolog clujean Ion Horațiu Crișan, precum și cele ale lui M. Roska (1910-1911, 1923-1924). M. Roska a deosebit la Pecica 16 niveluri de locuire din epoca bronzului, iar I. H. Crișan numai 8, care pot fi paralelizate în felul următor: nivelurile 1-7 (Roska) corespund nivelurilor VIII-V (Crișan), nivelurile 8-10 nivelului IV, iar 11-13 cu III-I. În ceea ce privește așezarea de la Periam sunt folosite rezultatele săpăturilor lui M. Roska, efectuate în 1921, în punctul „Movila Șanțului”, unde au fost deosebite 9 niveluri de locuire, care, după părerea lui Tudor Soroceanu, sunt greu de identificat pe profilul publicat de autorul săpăturilor.

Cultura reprezentată de cele două așezări menționate, răspândită în sud-vestul României, sud-estul Ungariei și în nordul fostei Iugoslavii, a fost cunoscută în literatura de specialitate sub diferite denumiri: Periamos (I. Nestor, 1932, preluată de la V. G. Childe, 1929), Periam-Pecica (D. Popescu, 1944 și I. Nestor, 1960), Perjámos (P. Patay, 1938, M. Garašanin, 1979), Szöreg-Perjámos (I. Bóna, 1964), Mokrin (M. Grbic, 1939).

Autorul cărții pe care o recenzăm a optat, încă din 1978, pentru denumirea de cultura Mureș, folosită pentru prima dată de J. Banner, în 1931. Această cultură în concepția autorului este reprezentativă pentru epoca timpurie și mijlocie a bronzului,

respectiv fazelor A₁, A₂, B, C₁, C₂, după sistemul cronologic al lui Paul Reinecke, corespunzând aproximativ intervalului 1550-1330 î.e.n.

În special pe baza studiului minuțios al ceramicii, T. S. consideră că urmele de locuire cele mai timpurii de la Pecica (1-7 Roska, VIII-V Crișan) sunt sincronice cu necropola de la Mokrin, fără a reprezenta faza cea mai veche a culturii Mureș. Totuși, acest interval aparține epocii timpurii a bronzului, iar nivelul IV a fost interpretat de I. H. Crișan și acceptat ca atare de T. S., ca făcând tranziția spre Bronzul mijlociu. Această fază este socotită contemporană cu cultura Nagyrév.

În perioada de înflorire a așezării de la Pecica (nivelurile III-I), care aparține deja Bronzului mijlociu, sunt atestate următoarele legături culturale: Glina III-Schneckenberg, Verbicioara, Otomani, Wietenberg, precum și cu purtătorii culturii mormintelor tumulare, de origine central-europeană. Pe baza obiectelor de bronz autorul consideră că sfârșitul așezării de la Pecica (niv. II-I, Crișan) acoperă perioada BzC și începutul BzD (Reinecke), respectiv faza BzIV (Mozsolics) și MDII-SDI (Hänsel).

Analiza comparativă a descoperirilor de la Pecica și Periam l-a determinat pe T. S. să conchidă că faza timpurie a așezării de la Periam precede începutul așezării de la Pecica, faza târzie a așezării de la Periam fiind sincronă cu faza timpurie a așezării de la Pecica. Totodată el apreciază că locuirea *tell*-ului de la Periam a fost mai scurtă în comparație cu cea de la Pecica, sfârșitul așezării de la Periam corespunzând perioadei de existență a nivelurilor V-IV de la Pecica, „Șanțul-Mare”.

În finalul acestui studiu, Tudor Soroceanu deosebește în evoluția culturii Mureș două etape cronologice (*Zeitgruppen*). Prima etapă, împărțită în Ia și Ib este reprezentată de așezarea de la Periam și începutul așezării de la Pecica. În faza Ia sunt vizibile influențe ale culturii Schneckenberg. Pentru faza Ib cele mai reprezentative sunt nivelurile V-IX de la Periam și VIII-V de la Pecica. În etapa a doua, alături de o anumită evoluție a formelor și a decorului ceramicii se remarcă influența culturii Otomani și, în măsură mai mică, a culturii Vatina. În fine, autorul nu exclude posibilitatea existenței unei a treia faze în evoluția culturii Mureș, fără a putea susține cu argumente certe o asemenea ipoteză.

ERIKA BOLBINSKY